

รูปแบบพุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองของพระวীরะ แห่งเมืองมณฑลพะเยา ประเทศเมียนมา*

THE BUDDHIST METHOD MODEL ON POLITICAL COMMUNICATION OF ASHIN WIRATHU, MANDALAY MYANMAR

โปก พะ, ธัชชนันท์ อิศรเดช, สุรพล สุธะพรหม

Poke Pha, Thachanant Issaradet, Surapon Suyaprom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: shin94243@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาบริบททางการเมืองของประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2543-2563 2. ศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระวীরะ แห่งเมืองมณฑลพะเยา ประเทศเมียนมา 3. นำเสนอรูปแบบพุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองของพระวীরะ แห่งเมืองมณฑลพะเยา ประเทศเมียนมา ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.965 จากประชาชนกลุ่มตัวอย่างในเมืองมณฑลพะเยา ประเทศเมียนมา จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระหว่างปี 2559-2563 พระวীরะเผชิญบริบทการเมืองเมียนมาที่ตึงเครียด โดยเฉพาะปัญหาในรัฐยะไข่ ทานสื่อสารปกป้องพุทธศาสนาและชาตินิยมอย่างหนักแน่น แม้ถูกจับกุม ยืนยันอุดมการณ์ ส่งผลให้ถูกมองว่าเป็นพระหัวรุนแรงสนับสนุนกองทัพ 2. พระวীরะสื่อสารการเมืองด้วยภาพลักษณ์นักปกป้องศาสนาและชาตินิยม มีทักษะโน้มน้าว กล่าวพูดตรง ใช้ภาษารุนแรงเพื่อเตือนสติและโจมตีฝ่ายตรงข้ามผ่านการเทศน์ หนังสือ และโซเชียลมีเดีย ส่งผลให้ตื่นรู้ เข้าใจศาสนาและการเมือง และ 3. พระวীরะใช้พุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองตามหลักวาจาสุภาสิต 5 อย่างกล่าวหาญ 1. วาจาที่ถูกต้องตามกาล มีเจตนาดีต่อชาติและศาสนา 2. วาจาที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์ ส่งเสริมสิทธิ 3. วาจาที่อ่อนหวาน มีความเสมอภาคเน้นเมตตา 4. วาจาที่เป็นประโยชน์ การสื่อสารที่สร้างขวัญ

* Received June 27, 2025; Revised July 28, 2025; Accepted August 6, 2025

กำลังใจ และ 5. วาจาที่กล่าวด้วยเมตตา มีเจตนาดีต่อศาสนาและบ้านเมือง พร้อมเสียสละทุกอย่างเพื่อความมั่นคง สร้างสันติภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบ; พุทธวิธี; การสื่อสารทางการเมือง; พระวีระทู; เมืองมณฑลเลย

Abstract

Objectives of this his research article were: 1. To study the political context of Myanmar during the period 2000-2020, 2. To study the political communication of Venerable Wirathu of Mandalay, Myanmar, and 3. To present the Buddhist political communication model of Venerable Wirathu of Mandalay, Myanmar, conducted by the mixed research methods. The qualitative research, data were collected from 18 key informants by in-depth interviews and analyzed data by descriptive interpretation. The quantitative research, data were collected by using questionnaires with a reliability of 0.965 from 400 samples in Mandalay, Myanmar. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results were found that 1. During 2016-2020, Phra Wirathu faced the tense political context of Myanmar, especially the problem in Rakhine State. He firmly communicated his defense of Buddhism and nationalism, even after being arrested, and affirmed his ideology, which resulted in him being seen as an extremist monk who supported the military. 2. Phra Wirathu communicated politics with the image of a religious and nationalist defender, with persuasive skills, and was brave enough to speak directly. He used strong language to warn and attack his opponents through sermons, books, and social media, which resulted in his awareness and understanding of religion and politics. 3. Phra Wirathu bravely used Buddhist political communication methods based on the five proverbs: 1. words that were timely and have good intentions for the nation and religion; 2. words that were true and beneficial, promoting rights and voices; 3. Words that were gentle, equal, and emphasizing kindness; 4. words that were beneficial, communication that created morale; and 5. words that were spoken with

kindness, with good intentions for religion and the country, and ready to sacrifice everything for stability and create peace.

Keywords: Method Model; Buddhist; Political Communication; Ashin Wirathu, Mandalay Myanmar

บทนำ

การสื่อสารทางการเมืองเริ่มตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ โดยอริสโตเติล มองว่า การสื่อสารเป็นการจูงใจทุกรูปแบบและมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประชาชน ทั้งจากนักการเมืองและภาคประชาชน รวมถึงการแสดงออกทางการเมืองที่สะท้อนความต้องการและจุดยืนทางสังคมและการเมือง (Soukup, 2019) พระพุทธเจ้าทรงใช้การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ โดยไม่ใช้วาจา แต่เลือกนั่งใต้ต้นไม้ที่มีเงาเล็กน้อย เพื่อให้พระเจ้าวิระทูตระลึกว่า เงาของพระญาติย่อมเย็นกว่าเงาไม้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารไม่จำเป็นต้องอาศัยถ้อยคำเสมอไป หากแต่ใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง

ในบริบทปัจจุบัน พระวิระทู พระสงฆ์เมียนมาผู้มีบทบาทเด่นในการสื่อสารทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา ด้วยแนวคิดชาตินิยมและการปกป้องพระพุทธศาสนา ได้สร้างอิทธิพลต่อความคิดของประชาชนผ่านการใช้วาจาธรรมและสื่อสังคมออนไลน์อย่างกว้างขวาง (Walton, 2015) การสื่อสารของพระวิระทูสะท้อนลักษณะของการสื่อสารเชิงอุดมการณ์ที่ใช้ภาษาชี้นำและปลุกเร้าให้ประชาชนรู้สึกถึงภัยคุกคามต่อศาสนาและชาติ ส่งผลให้เกิดกระแสปลุกกระตมในสังคมพุทธ และก่อให้เกิดการต่อต้านกลุ่มมุสลิมและโรฮิงญาอย่างรุนแรง (Ramakrishna, 2015)

นักวิชาการอย่าง Foxeus (2019) วิเคราะห์ว่า การเคลื่อนไหวของพระสงฆ์เมียนมามีรากฐานจากแนวคิดการปกป้องศาสนา (Defending The Sasana) ที่ใช้ศาสนาเป็นกรอบให้ความชอบธรรมแก่การแสดงออกทางการเมือง โดยมักถูกสื่อสารผ่านการเทศนาวาจาธรรมสาธารณะ และสื่อสมัยใหม่ที่เข้าถึงประชาชนจำนวนมาก ขณะเดียวกัน การสื่อสารของพระวิระทูยังสะท้อนชาตินิยมทางพุทธ (Buddhist Nationalism) ที่ผสมผสานอุดมการณ์ทางศาสนาเข้ากับการเมืองในระดับรัฐ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรศึกษารูปแบบพุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองของพระวิระทูแห่งเมืองมณฑลพะเลย์ ประเทศเมียนมา เพื่อทำความเข้าใจพลวัตระหว่างพระสงฆ์กับการเมืองในภาวะวิกฤต ซึ่งเป็นองค์ความรู้สำคัญต่อการทำความเข้าใจ พลังการสื่อสารทางศาสนา ที่สามารถกำหนดทิศทางการคิดเห็นทางการเมืองของสังคมได้อย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางการเมืองของประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2543-2563 ที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระวี้ระทู
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของพระวี้ระทู แห่งเมืองมณฑลพะเลย์ ประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2543-2563
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบพุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองของพระวี้ระทู แห่งเมืองมณฑลพะเลย์ ประเทศเมียนมา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Method Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่มีชื่ออยู่ในเมืองมณฑลพะเลย์ ประกอบด้วย เขตการเลือกตั้ง 7 เขต จำนวน 1,279,374 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างการวิจัย ผู้วิจัยหาขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรการคำนวณของ Yamane (1973) กำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1. นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป 2. กลุ่มผู้แทนนักการเมือง จำนวน 3 คน 3. กลุ่มผู้แทนนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 4 คน 4. กลุ่มผู้แทนภาคประชาชน จำนวน 4 คน และ 5. กลุ่มผู้แทนข้าราชการ จำนวน 2 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 8 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม โดยมีมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของ Likert (1967)

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ 4 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยอิงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่นำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ชุด

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตีความเนื้อหาเชิงลึกจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1. สภาพบริบททางการเมืองของประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2543-2563 ที่ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระวี้ระพู จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2553 เมียนมาเผชิญกับการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากตะวันตก แต่มีความร่วมมือทางการค้ากับไทยโดยเฉพาะในยุครัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ซึ่งช่วยให้เศรษฐกิจเมียนมาเติบโตอย่างต่อเนื่อง GDP เพิ่มขึ้น และการค้าระหว่างประเทศขยายตัว ขณะเดียวกัน ด้านการเมือง รัฐบาลทหารโดยพลเอกอาวุโส ตาน ฉ่วย ควบคุมอำนาจอย่างเข้มงวด มีการกักบริเวณ ออง ซาน ซูจี และย้ายเมืองหลวงไปเนปีดอร์ มีการเสนอแผน 7 ขั้นสู่ประชาธิปไตย แต่ยังคงมีความรุนแรง เช่น การปฏิวัติผ้าเหลือง พระวี้ระพูเริ่มสื่อสารทางการเมืองผ่านธรรมเทศนาในแนวชาตินิยม จุดกระแสความรู้สึกปกป้องชาติและศาสนา กระทั่งเกิดเหตุการณ์ปะทะระหว่างศาสนาและท่านถูกกล่าวหาเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ถูกจำคุก 25 ปี ซึ่งช่วงอยู่ในเรือนจำทำให้ได้ใกล้ชิดนักการเมืองหลากหลายและสะสมประสบการณ์ทางการเมือง

ระหว่างปี พ.ศ. 2554-2558 เมียนมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ จากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลพลเรือน ภายใต้ประธานาธิบดี เต็ง เส่ง มีการปฏิรูปและเจรจาสันติภาพกับกลุ่มชาติพันธุ์ ขณะที่ความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างชาวพุทธะไซ่กับชาวโรฮิงญาทวีความรุนแรง ส่งผลให้พระวี้ระพูซึ่งได้รับอิสรภาพในปี พ.ศ. 2555 เริ่มเคลื่อนไหวผ่านโซเชียลมีเดียและธรรมเทศนา ปลุกกระแสชาตินิยมพุทธและต่อต้านอิทธิพลตะวันตก สร้างกระแสกลุ่ม 969 และมะปะตะ ที่สนับสนุนกฎหมายเพื่อปกป้องศาสนาพุทธ ขัดแย้งกับพรรค NLD ของ ออง ซาน ซูจี การเคลื่อนไหวของพระวี้ระพูส่งผลกระทบต่อการเมืองอย่างมาก แม้เผชิญความพยายามลอบสังหารหลายครั้ง ก็สามารถผลักดันกฎหมายทั้ง 4 ฉบับได้สำเร็จ ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์เมียนมายุคใหม่

ระหว่างปี พ.ศ. 2559-2563 เมียนมาประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ ภายใต้รัฐบาลพรรคเอ็นแอลดีนำโดย ออง ซาน ซูจี ซึ่งเริ่มต้นด้วยความพยายามสร้างสันติภาพในรัฐยะไข่ แต่กลับเผชิญกับความขัดแย้งจากกลุ่มชาติพันธุ์และการโจมตีจากกลุ่มก่อการร้ายโรฮิงญา (ARSA) การเมืองของพระวี้ระพูและคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางศาสนาและการเมือง โดยใช้โซเชียลมีเดียเผยแพร่ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ในรัฐยะไข่และการปกครองของรัฐบาล เอ็นแอลดี การกระทำของพระวี้ระพูส่งผลให้เกิดการคุมเข้มจากรัฐบาล รวมถึงการฟ้องร้องและการกดดันจากมหาเถรสมาคม ซึ่งสะท้อนถึงการใช้อำนาจในการแสดงอำนาจทางการเมืองและความขัดแย้งภายในประเทศ

2. การสื่อสารทางการเมืองของพระวี้ระพู แห่งเมืองมณฑลพะเย่ ประเทศเมียนมา ดังนี้ 1. ด้านผู้ส่งสาร พระวี้ระพูมีความรู้ทางปริยัติสูง และเป็นนักเทศน์ นักเขียนและนักพูดที่มีประสบการณ์ทางการเมือง มีอุดมการณ์ชาตินิยมและปกป้องพระพุทธศาสนาอย่างแข็งขัน เข้าใจระบบสังคมและวัฒนธรรมเมียนมา มีทักษะในการโน้มน้าวประชาชนและกล้าหาญต่อสู้เพื่อศาสนาและชาติ ด้วยความเสียสละและห่วงใยต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ 2. ด้านสาร พระวี้ระพูสื่อสารเตือนสติให้ประชาชนชาวพุทธตื่นตัวในสถานการณ์ทางศาสนาและความเป็นชาตินิยม โดยเน้นอุดมการณ์ศาสนาและความรักชาติ รวมถึงการปกป้องพระพุทธศาสนา วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล โดยใช้ภาษาจูงใจประชาชนแต่บางครั้งสารอาจมีความรุนแรงและไม่เหมาะสมกับความเป็นพระสงฆ์ 3. ด้านช่องทางพระวี้ระพูใช้ช่องทางการสื่อสารหลากหลาย เช่น การเทศน์ การบรรยาย การเขียนหนังสือ การใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดีย เพื่อให้ความรู้ เตือนสติ และวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ทางศาสนา สังคม และการเมืองอย่างตรงไปตรงมา ช่วยให้ประชาชนและรัฐบาลรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ทันเวลาและเตรียมตัวรับมือทัน 4. ด้านผู้รับสาร กลุ่มผู้รับสารหลักของพระวี้ระพู ได้แก่ ชาวพุทธในเมียนมา ทั้งชาวพุทธพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนักการเมือง กองทัพ คณะสงฆ์พิทักษ์ชาติและศาสนา รวมถึงกลุ่มที่กังวลเกี่ยวกับความมั่นคงของศาสนาและประเทศชาติ ข้อมูลของพระวี้ระพู ช่วยเสริมสร้างความรู้และกำลังใจให้ชาวยะไข่พุทธในสถานการณ์วิกฤติ ความขัดแย้งที่เกิดจากปัญหาทางศาสนาและการเมือง และจากการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า การสื่อสารทางการเมืองของพระวี้ระพู แห่งเมืองมณฑลพะเย่ ประเทศเมียนมา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.41$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านผู้ส่งสาร (Source) ($\bar{X}=3.50$) ด้านผู้รับสาร (Receiver) ($\bar{X}=3.40$) ด้านสาร (Message) ($\bar{X}=3.39$) และด้านช่องทาง (Channel) ($\bar{X}=3.36$) ตามลำดับ

3. พุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองของพระวীরุทแห่งเมืองมณฑลประเทศเมียนมา พบว่า 1. ด้านวาทะที่กล่าวถูกต้องตามกาลเวลา พบว่า พระวীরุท ได้ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังจากเกิดเหตุการณ์ปัญหาวิกฤติระหว่างชาวเบงกาลีมุสลิมกับชาวเยไข่ พุทธ ในรัฐเยไข่ หลังจากพระวীরุท ได้รับการปล่อยตัวการประกาศนิตินัยกรรมของรัฐบาลประธานาธิบดี เต็ง เส่ง เมื่อปี พ.ศ. 2555 เมื่อเกิดเหตุการณ์ชาวเบงกาลีมุสลิมฆ่าและข่มขืนสาวชาวเยไข่พุทธในตอนเหนือรัฐเยไข่ พระวীরุท ออกมาเคลื่อนไหวเดินขบวนประท้วงต่อต้านทันที ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวก็ได้ลุกลามไปหลายรัฐ ทำให้ชาวพุทธทั้งในรัฐเยไข่และทั่วประเทศตื่นตระหนกตกใจกันหมด เพราะเหตุนี้ คณะสงฆ์พิกซ์ชาติและศาสนา ที่พระวীরุทซึ่งเป็นผู้นำ และคณะ 969 ได้รณรงค์และเก็บลายเซ็นประชาชน 1.3 ล้านกว่าลายเซ็น เพื่อการร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองชาวพุทธได้ยืนต่อรัฐสภา และทำให้รัฐบาล กองทัพและคณะสงฆ์ในช่วงนั้นได้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 2. ด้านวาทะที่กล่าวเป็นจริง พบว่า การสื่อสารทางการเมืองของพระวীরุท ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนการบรรยายการสอนพระปริยัติธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณร และการแสดงธรรมเทศนาของพระวীরุท เป็นความจริง เป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์และญาติโยมชาวพุทธส่วนใหญ่อย่างยิ่ง และส่วนที่สองเมื่อท่านเคลื่อนไหวทางการเมืองและการปราศรัยบนเวที ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศเมียนมากำลังมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง พระวীরุท นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติ 3. ด้านวาทะที่อ่อนหวาน พบว่า โดยปกติแล้วพระวীরุท เป็นคนนุ่มนวลพูดจาอ่อนน้อมถ่อมตนและมีมนุษยสัมพันธ์ดีทั้งความสัมพันธ์กับพระสงฆ์และญาติโยม พระวীরุท มีการศึกษาทางด้านปริยัติธรรมสูงทั้งเป็นพระอาจารย์สอนบาลีและพระนักเทศน์ชื่อดังในระดับประเทศ ในช่วงเวลาปกติที่แสดงธรรมเทศนา น้ำเสียงของพระวীরุท อ่อนหวานไพเราะเป็นพระสงฆ์ที่ญาติโยมเคารพนับถือ แต่เมื่อช่วงเวลาที่ขึ้นบนเวทีมีการปราศรัยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทางเมือง โดยเฉพาะการปราศรัยประเด็นปัญหาชาวเบงกาลีมุสลิมในรัฐเยไข่ และการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล เอ็น แอล ดีที่มีต่อการแก้ไขปัญหาวิกฤติในรัฐเยไข่ และพระพุทธรูปศาสนาในเมียนมา พระวীরุท มีน้ำเสียงที่แข็งกร้าวรุนแรงจนกระทั่งลีลาสีหน้าท่าทางก็เหมือนนักการเมืองทั่วไป 4. ด้านวาทะที่เป็นประโยชน์ พบว่า การสื่อสารเคลื่อนไหวของพระวীরุทมีการเคลื่อนไหวทั้งทางสังคม ศาสนา และการเมือง การเคลื่อนไหวทางสังคมก็คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนที่ประสบภัยทางปัญหาวิกฤติความขัดแย้งระหว่างชาวเบงกาลีมุสลิมและชาวเยไข่พุทธในรัฐเยไข่ ทำให้เกิดผลประโยชน์ในด้านขวัญกำลังใจต่อสังคมชาวเยไข่พุทธในรัฐเยไข่และชาวพุทธทั่วประเทศ ส่วนการสื่อสารเคลื่อนไหวทางศาสนานั้น ทำให้เกิดประโยชน์ต่อพระสงฆ์และญาติโยมชาวพุทธอย่างมาก ส่วนการสื่อสารเคลื่อนไหวทาง

การเมือง คือ การเคลื่อนไหวต่อต้านชาวเบงกาลีมุสลิมและการรณรงค์เก็บลายเซ็นของประชาชนเพื่อผลักดันให้รัฐบาลร่างพระราชบัญญัติปกป้องชาวพุทธนั้น ทำให้ประเทศเมียนมาถูกกดดันทางการเมืองจากนานาชาติอย่างรุนแรง นอกจากนั้น การวิพากษ์วิจารณ์กล่าวโจมตีรัฐบาล เอ็น แอน ดี ที่นำโดยนาง ออง ซาน ซูจีอย่างร้ายแรงและการสนับสนุนกองทัพทำให้เกิดผลกระทบ มีความแตกแยกทางการเมืองในเมียนมาที่สูงขึ้น จนนำไปสู่เป็นเหตุปัจจัยสำคัญในการรัฐประหารยึดอำนาจของกองทัพอีกด้วย 5. ด้านวาจาที่กล่าวด้วยเมตตาพบว่า พระวິระทู ในฐานะที่เป็นพระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความปรารถนาดีต่อญาติโยม และพระพุทธศาสนา อยากให้ประชาชนมีความสุขปราศจากความทุกข์ โศก โรคภัยอันตรายทั้งปวง อยากเห็นประเทศชาติบ้านเมืองและศาสนาพุทธที่มีความมั่นคง สงบเรียบร้อย และเจริญรุ่งเรืองอย่างไม่มีความสงสัย เพราะฉะนั้น พระวິระทูยอมเสียสละทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต การใส่ร้ายป้ายสี การควบคุมตัวกักขัง รวมถึงการลอบสังหารวางระเบิดหลายครั้งจากผู้ไม่ประสงค์ดี แต่โชคดีไม่มีภัยอันตรายต่อชีวิต แต่ถ้าเรามองในมุมมองฝ่ายตรงข้ามผู้ไม่ประสงค์ดีต่อ พระพุทธศาสนา และประเทศชาติบ้านเมือง หรือฝ่ายเสรีประชาธิปไตยและคนต่างศาสนา รวมถึงชาติตะวันตกและสหประชาชาติ อาจจะเห็นแต่ความก้าวร้าวรุนแรงต่อคนต่างศาสนาและได้ขนานนามท่านว่า เป็นพระสงฆ์หัวรุนแรง ทำให้พระวິระทู และศาสนาพุทธเสียภาพลักษณ์ จึงเกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของเมียนมาอย่างกว้างขวาง ผลจากการสำรวจพบว่า การประยุกต์หลักวาจาสุภาษิต 5 สำหรับใช้ในการสื่อสารทางการเมืองของพระวິระทู แห่งเมืองมณฑลพะเย่ ประเทศเมียนมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.40$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านวาจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.44$) รองลงมา ได้แก่ ด้านวาจาที่กล่าวด้วยจิต ประกอบด้วยเมตตา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.40$) ด้านวาจาที่กล่าว (ถูกต้อง) ตามกาลเวลา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.40$) ด้านวาจาที่กล่าวอ่อนหวาน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$) และด้านวาจาที่กล่าวเป็นความจริง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.30$) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบททางการเมืองของประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2543-2563 ที่มีผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของพระวິระทู สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ ระหว่างปี พ.ศ. 2559-2563 พระวິระทูมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองท่ามกลางความขัดแย้งในรัฐยะไข่ ระหว่างชาวพุทธยะไข่และชาวโรฮิงญา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ (เอนกชัย เรืองรัตนกร, 2558) รวมถึงการต่อสู้กับรัฐบาลพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) ที่พยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2551 ซึ่งพระวชิระทุมองค์เป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาและเอกลักษณ์ของชาติ (อรนิศร์ เพรขวงศ์, 2563) พระวชิระทุมได้วิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลและคัดค้านคณะกรรมการธิการที่ปรึกษาปัญหารัฐยะไข่ที่มีโคฟี อานัน เป็นประธาน โดยชี้ว่า การเปิดรับแรงกดดันจากต่างชาติเพื่อแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยอาจบั่นทอนอัตลักษณ์ของชาติและทำให้พุทธศาสนา กลายเป็นฝ่ายถูกคุกคาม แม้ถูกดำเนินคดีตามมาตรา 124 (ก) และถูกคุมขัง แต่พระวชิระทุมก็ยังคงยืนยันทนในอุดมการณ์เดิมและประกาศพร้อมสละชีวิตเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาและชาติ ความกล้าหาญในการสื่อสารของพระวชิระทุมสะท้อนให้เห็นพลังของการเคลื่อนไหวทางศาสนาในยุคที่ประเทศเมียนมาต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการต่อสู้ระหว่างอำนาจของรัฐกับอุดมการณ์ทางศาสนา สอดคล้องกับข้อสังเกตของพระปลัดระพิน พุทธิสารโร และพิเชฐ ทั้งโต (2559) ที่ชี้ให้เห็นว่า ขบวนการชาตินิยมพุทธ เช่น 969 Movement ในเมียนมา มักใช้วาทกรรมศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อปลุกเร้าความรู้สึกปกป้อง พระศาสนาและชาติ พระวชิระทุมจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้และอัตลักษณ์ของ ชาวพุทธในประเทศเมียนมา ซึ่งมีผลต่อกระบวนการสื่อสารทางการเมืองและการสร้างความชอบธรรมเชิงศาสนาในสังคมพุทธที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

2. การสื่อสารทางการเมืองของพระวชิระทุม แห่งเมืองมณฑลเย่ ประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2543-2563 อภิปรายได้ดังนี้ พระวชิระทุมแห่งเมืองมณฑลเย่ ประเทศเมียนมา เป็นพระภิกษุผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ส่งสาร (Source) ที่สื่อสารอุดมการณ์ทางศาสนาและชาตินิยมไปยังมวลชน โดยใช้ธรรมเทศนา วาทศิลป์ และสื่อสมัยใหม่เป็นสาร (Message) ที่แฝงด้วยถ้อยคำปลุกเร้าและกรอบคิดเรื่องการปกป้องพระพุทธศาสนาและชาติผ่านช่องทางการสื่อสาร (Channel) ทั้งเวทีธรรมะ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ เพื่อให้ถึงผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งคือชาวพุทธทั่วประเทศ พระวชิระทุมใช้ศิลปะการพูดและอารมณ์ทางศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างพลังศรัทธาและความรู้สึกร่วม จนก่อให้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวทางศาสนาและการเมืองในวงกว้าง (Foxeus, 2022) การสื่อสารของท่านจึงมิได้จำกัดอยู่ในกรอบของการเผยแผ่ธรรมะ หากแต่เป็นการใช้ศาสนาเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่มุ่งรักษาอัตลักษณ์ของชาติและศาสนาในภาวะการเปลี่ยนผ่านของรัฐเมียนมา (อรนิศร์ เพรขวงศ์, 2563)

3. พระวชิระทุมมีบทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนาและการเมืองเมียนมา โดยใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะและปกป้องพระศาสนา การสื่อสารของท่านสะท้อนพุทธวิธีที่มุ่งสื่อสารด้วยความจริง ความศรัทธา และความหวังดีต่อสังคม ทว่าเมื่อบริบทของการสื่อสารเกิดขึ้นในภาวะวิกฤติรัฐยะไข่ ถ้อยคำบางส่วนที่แข็งกร้าวกลับกลายเป็นชนวนให้เกิดความเข้าใจผิดและความเกลียดชังระหว่างศาสนา อันนำไปสู่การแบ่งขั้วทางสังคมและ

การเมือง การใช้วาจาเช่นนี้จึงเปรียบได้กับดาบสองคมที่แม้อยู่บนเจตนาที่ดี แต่ส่งผลกระทบในทางลบต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์และศาสนาโดยรวม ในแง่ของหลักธรรม พระวิระภูมิการใช้สัจวาจา หรือวาจาที่เป็นจริง เป็นหลักในการสื่อสารทั้งด้านความรู้และศรัทธา ซึ่งสะท้อนเจตนารมณ์ของผู้นำทางศาสนาที่มุ่งชี้ให้เห็นความจริงแห่งสังคม (Foxeus, 2022) อย่างไรก็ตาม การแสดงออกในเวทีการเมืองทำให้วาจาของท่านบางครั้งกลายเป็นอภินิหาร หรือถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความแตกแยก มากกว่าจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีและสันติสุข (อรนิศวรร์ เพชรวงษ์, 2563) พุทธวิธีการสื่อสารของพระวิระภูมิมีทั้งมิติแห่งเมตตาและมิติแห่งพลัง ซึ่งแม้จะสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ศรัทธา แต่ก็เป็แรงปะทะต่อฝ่ายที่เห็นต่าง การสื่อสารดังกล่าวจึงสะท้อนพลวัตระหว่างธรรมะกับอำนาจที่ซับซ้อนในสังคมเมียนมา โดยเฉพาะเมื่อศาสนากลายเป็นกลไกทางการเมืองที่ถูกใช้ทั้งเพื่อปกป้องและต่อสู้ในเวลาเดียวกัน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบวิธีสื่อสารทางการเมืองของพระวীরุท แห่งเมืองมณฑลเลย ประเทศเมียนมา อธิบายได้ว่า

1. ด้านผู้ส่งสาร พระวীরุทในฐานะผู้ส่งสาร มีทักษะ ความรู้ ทักษะที่เข้าใจสังคม และวัฒนธรรม พร้อมจิตใจเปี่ยมเมตตา ใช้วาจาอ่อนหวานและเหมาะสมตามกาล สร้างความน่าเชื่อถือในการสื่อสาร ช่วยโน้มน้าวใจผู้รับสารให้คล้อยตามแนวคิดทางธรรม และการเมือง ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านสาร การใช้ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและมีเหตุผลหลักฐานครอบคลุมประเด็นสำคัญต่าง ๆ ซึ่งประชาชนเข้าใจง่าย และเป็นประโยชน์ต่อผู้ส่งสาร ทำให้เป็นพลังในการสื่อสารทางการเมือง และสามารถโน้มน้าวประชาชนผู้รับสารได้สูง รวมถึงทำให้ผู้รับสารเกิดความศรัทธาในตัวผู้ส่งสารอย่างแน่วแน่

3. ด้านช่องสาร การใช้ช่องทางสื่อสารทางการเมืองที่อยู่ในขอบเขตพระธรรมวินัย คือ การสอนพระปริยัติ การแสดงธรรมเทศนา และการอยู่ในขอบเขตกฎหมายของบ้านเมือง คือ การทำสาธารณประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุขให้แก่ผู้ยากไร้เป็นต้นที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้รับสาร รวมถึงการสื่อสารสมัยใหม่ การใช้โซเชียลมีเดีย ทำให้พุทธวิธีสื่อสารทางการเมืองแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วและได้เข้าถึงประชาชนผู้รับสารอย่างกว้างขวาง

4. ด้านผู้รับสาร ประชาชน นักศึกษา คณะรัฐบาล ผู้บริหารประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์ ช่วยให้การปลูกจิตสำนึกของชาวพุทธผู้รับสารอย่างมีประสิทธิภาพ และประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร จะต้องพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนไว้เป็นอย่างดี ต่อข้อมูลข่าวสารและผู้ส่งสารตามเหตุการณ์ทางการเมืองอย่างละเอียด ทำให้ผู้รับสารมีสติในการรับฟังข้อมูลข่าวสารและสังคม บ้านเมืองเกิดความสงบเรียบร้อยอย่างมีความสุข

โดยใช้พุทธวิธีคือ วาจาสุภาสิต 5 ในการปรับเปลี่ยนเพื่อลดความแข็งแกร่งด้วย ภูมิรู้และภูมิธรรมที่มีในตัวชักนำสังคมให้เกิดสันติ เรียกร้องอย่างสงบสุข สร้างพลังใจให้แก่กัน เพื่อสร้างบ้านหลังใหม่ในใจชาวเมียนมา ดังนี้

1. วาจาที่กล่าว ถูกต้องตามกาลเวลา อธิบายได้ว่า วาจาที่กล่าวถูกต้องตามกาลของพระวীরุท ควรสะท้อนความสงบ เมตตา และสติ โดยสอดคล้องกับสถานการณ์และความรู้สึกของสังคมในช่วงวิกฤติ ไม่กล่าวด้วยโทสะหรือแบ่งฝ่าย แต่ชี้แนะด้วยปัญญาเพื่อเปิดพื้นที่แห่งความเข้าใจและการอยู่ร่วมอย่างสันติ เป็นการพูดเพื่อเยียวยาจิตใจ ไม่ใช่ปลุกเร้าความขัดแย้งทางการเมือง

2. วาจาที่กล่าวเป็นจริง อธิบายได้ว่า พระวীরุท กล่าววาจาที่สะท้อนความเป็นจริงทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือน ไม่เอาใจฝ่ายใด แต่ยอมรับปัญหาเพื่อเปิดเผย

รากเหง้าความขัดแย้งอย่างสงบ วาจานี้จึงเปรียบดังกระจกแห่งสติปัญญา ที่มีพลังชี้ นำสังคมไปสู่การเยียวยาด้วยธรรมะและการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์

3. วาจาที่กล่าวอ่อนหวาน อธิบายได้ว่า วาจาอ่อนหวานของพระวชิระทู คือ การสื่อสารอย่างสุภาพ ไพเราะ และเปี่ยมเมตตา แม้ในยามวิกฤติ ช่วยปลดปล่อย การพูดที่อ่อนโยนจึงทรงพลัง เปลี่ยนอารมณ์เป็นปัญญา และนำพาสังคมสู่ความสงบ

4. วาจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ อธิบายได้ว่า วาจาที่มีประโยชน์ของพระวชิระทู คือ คำพูดที่ไม่เพียงไพเราะหรือถูกต้อง แต่ปลูกจิตสำนึก ยกระดับปัญญา และจุดประกายคุณธรรมในใจผู้ฟัง เพื่อประโยชน์ของสังคม ศาสนา และชาติ เป็นการพูดที่นำทางสว่างให้สังคมตื่นรู้และเดินสู่สันติอย่างแท้จริง

5. วาจาที่กล่าวด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา อธิบายได้ว่า คำพูดที่เปี่ยมด้วยความปรารถนาดี ไม่ทำร้ายใจผู้ฟัง พระวชิระทูใช้วาจาจากเจตนาที่บริสุทธิ์ เพื่อปลอบใจของผู้มีความทุกข์ สื่อสารอย่างอ่อนโยนแต่ลึกซึ้ง เชื่อมใจคนต่างมุมมอง และนำสังคมคืนสู่ความเข้าใจและสันติอย่างนุ่มนวล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านผู้สื่อสาร รัฐบาลเมียนมา และองค์กรทางพระพุทธศาสนา ร่วมกันวางแผนทางเชิงนโยบายในการส่งเสริมการใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสันติภาพ โดยไม่ส่งเสริมการใช้วาทกรรมชาตินิยมสุดโต่งหรือการปลุกเร้าให้เกิดความขัดแย้ง

2. ด้านสาร สังคมมหาเถรสมาคม และรัฐบาล มีนโยบายส่งเสริมและกำหนดแนวทางเนื้อหาธรรมเทศนาให้คงไว้ซึ่งความเป็นกลางทางศาสนา เคารพศาสนาอื่น และป้องกันไม่ให้มีการสื่อสารเชิงเกลียดชัง

3. ด้านช่องทาง องค์กรทางพระพุทธศาสนา มีนโยบายส่งเสริมให้พระสงฆ์และผู้นำศาสนาใช้สื่อดิจิทัล Facebook YouTube ในการเผยแพร่คำสอนอย่างมีจริยธรรม เพื่อให้สังคมได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ แทนที่จะเป็นการใช้สื่อในเชิงรุนแรงหรือเสี่ยงต่อการกระทบต่อความสามัคคีของประชาชน

4. ด้านผู้รับสาร รัฐบาลควรสนับสนุนการศึกษาและสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาของชาวเบงกาลีมุสลิมในรัฐยะไข่ และแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการทางกฎหมายและสันติวิธี

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ด้านผู้ส่งสาร รัฐบาลเมียนมาจัดโครงการฝึกอบรมพระสงฆ์ให้สามารถสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้หลักวาจาสุภาพ และสัมมาวาจา ตามแนวพุทธสันติวิธีเพื่อให้สามารถถ่ายทอดธรรมะในรูปแบบที่ไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยก
2. ด้านสาร รัฐบาลเมียนมา และองค์กรทางพระพุทธศาสนา กำกับเนื้อหาที่เผยแพร่สู่สาธารณะ ให้เน้นการสร้าง ความเข้าใจ ความสามัคคี และความสงบสุข มากกว่าการปลุกเร้าด้วยถ้อยคำรุนแรงหรือแบ่งแยก เพื่อป้องกันการเกิดความวุ่นวายระหว่างกลุ่มศรัทธา
3. ด้านช่องทาง องค์กรทางพระพุทธศาสนา จัดตั้งศูนย์ที่ช่วยให้พระสงฆ์และผู้เผยแพร่ศาสนาได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมความสงบและการเข้าใจในหลายแง่มุม
4. ด้านผู้รับสาร รัฐบาลเมียนมา และองค์กรทางพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมการสร้างค่านิยมในสังคมที่ยอมรับและเคารพความแตกต่าง โดยเฉพาะในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์และชาวพุทธที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเกี่ยวกับ ผลกระทบของผู้นำทางศาสนาต่อการสร้างการรับรู้ทางการเมืองในสังคมเมียนมา เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำทางศาสนาในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมียนมา
2. ควรวิจัยเกี่ยวกับ การใช้นโยบายการเป็นพลเมืองในเมียนมาผ่านมุมมองทางกฎหมายและศาสนา ตามพระราชบัญญัติการเป็นพลเมือง พ.ศ. 2525
3. ควรวิจัยเกี่ยวกับ การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในสื่อดิจิทัลต่อการสร้างสันติภาพในสังคม การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการที่พระสงฆ์ใช้ในการสร้างสันติภาพและความสมานฉันท์ผ่านสื่อดิจิทัลในช่วงสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองที่มีความตึงเครียด
4. ควรวิจัยเกี่ยวกับ ศึกษาผลกระทบของการสื่อสารของผู้นำศาสนาในวิกฤตการณ์ระหว่างชาติพันธุ์ ถึงผลกระทบที่การสื่อสารของพระสงฆ์และผู้นำศาสนาในวิกฤตการณ์ชาวเบงกาลีมุสลิมมีต่อการเปลี่ยนแปลงในความคิดเห็นและทัศนคติของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร และพิเชฐ หังโต. (2559). *การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอาเซียน : พหุกรณีศึกษา*. สืบค้น 2 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://shorturl.asia/J5AlF>

- อรนิศวร์ เพรชวงศ์. (2563). บทบาททางการเมืองของพระสงฆ์เมียนมาร์หลังการเลือกตั้งปี ค.ศ. 2015. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 10(1), 160-171.
- เอนกชัย เรืองรัตนกร. (2558). บทบาทของอุดมการณ์ “พุทธศาสนา-ชาตินิยมสุดโต่ง” กับความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธะไ่กับชาวมุสลิมโรฮิงญา. *วารสารสังคมศาสตร์*, 11(2), 73-98.
- Foxeus, N. (2019). The Buddha was a devoted nationalist: Buddhist nationalism, resentment, and defending Buddhism in Myanmar. *Religion*, 49(3), 467-491.
- Ramakrishna, K. (2015). Understanding Myanmar’s Buddhist extremists. *New England Journal of Public Policy*, 27(1), 1-13.
- Soukup, P. A. (2019). *Political communication*. Santa Clara University. Retrieved March 20, 2023, from <https://shorturl.asia/kjiWD>
- Walton, M. (2015). *Monks in politics, monks in the world: Buddhist activism in contemporary Myanmar*. Retrieved May 15, 2022, from <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid%3Abb092810-e62d-4f67-b1c1-76faa189c562>